

ธรรมดาสอนโลก : การผสมผสานสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมระหว่าง พุทธศาสนากับความเชื่อในวิถีชาวบ้าน Dhammada Sorn Loke : The Cultural Semiotic Combination between Buddhism and Local Belief

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์¹
Narongsak Rawarin¹

บทคัดย่อ

บทความนี้พบสิ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมธรรมดาสอนโลกอันเด่นชัดคือ “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” มีลักษณะการผสมผสานกับหลักความเชื่อดั้งเดิมกับหลักศาสนาหากมองผิวเผินเราอาจเห็นเป็นเนื้อเดียวกัน แต่เมื่อจำแนกแยกย่อย กลับพบความแตกต่าง ชัดแจ้งและต่างที่มนุษย์ได้ใช้วิธีศึกษาโดยการจำแนกผ่าน โครงเรื่องย่อและจำแนกผ่านคำประพันธ์ เพื่อหาคำศัพท์ทางสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ซึ่งพบว่า โครงเรื่องวรรณกรรมมีการร้อยเชื่อมเรื่องราวในแต่ละบทเข้าด้วยกันแยกเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาพบว่ามีการนำเอาบางเรื่องราวบางบุคคลบางเหตุการณ์มากล่าวจะสลับ ด้วยเรื่องราวเหตุการณ์ทางความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นผู้เขียนพบว่า มีข้อขัดแย้ง ในหลักเหตุผลอยู่ในบางบท/กรณี ซึ่งนำไปสู่การตีความ เช่น ในบทที่ 3 “บันพระราชาฆ่า (ทำลาย) กองเผ่า” เป็นตัวอย่างหนึ่งทำให้เห็นจุดขัดแย้งเล็กๆ ที่ยังไม่ลงตัวระหว่าง ความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาผู้มาใหม่ เพราะกล่าวเริ่มต้นด้วยความศรัทธาต่อศาสนา อย่างแรงกล้าของกษัตริย์ แต่เนื่องจากองค์อำนาจขาดความประนีประนอม ศรัทธา อย่างสุดโต่ง ละเลยเคารพบริบททางความเชื่อสังคมดั้งเดิม บ้านเมืองจึงต้องจบลงด้วย โศกนาฏกรรม ในบั้นนี้กลับกลายเป็นว่าอำนาจความเชื่อดั้งเดิมกลับยังมีอิทธิพลอยู่ และพุทธศาสนาซึ่งถูกสถาปนาขึ้นใหม่โดยผ่านระบบการเมืองการปกครองแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ยังไม่ได้ถูกยอมรับจากผู้ใต้ปกครอง แม้ว่ากษัตริย์จะมีอำนาจในการปกครองแผ่นดินและพลเมืองโดยอิสระ โดยไม่มี กฎหมายหรือองค์กรตามกฎหมายใดๆ จะห้ามปรามได้ก็ตาม

คำสำคัญ: ธรรมดาสอนโลก, การผสมผสาน, สัญลักษณ์, พุทธศาสนา, ความเชื่อ, วิถีชาวบ้าน

¹ นักวิจัย ประจำสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Researcher, Research Institute of Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University

Abstract

This article presents the authors perspective on “Local Buddhism”, the most semiotic phenomena in Dhammada Sorn Loke, which is likely a compilation of old beliefs. On the surface, it might appear that these old beliefs are universal and appear as the same old story composed of different contents and backgrounds. With that premise in mind, the researcher studied the contents by classifying their plots and word composition to identify the cultural semiotic. It was found that this literary work was composed of different chapters that were meaningfully connected to one another. After the chapters had been classified by their cultural semiotic, it was surprisingly revealed that they exemplified the stories of people’s lives. The researcher further discovered that there is a causal conflict in some chapters/cases which requires further study. As an example, in chapter 3, or “Pra Raja Mang Krong Tao”, there is indication of a conflict between local beliefs and religion. The king haduncom promising rigid religious convictions which seemed to rule out any recognition of the old traditions. The resulting conflict ended in tragedy. The story proves that the practice of old traditions is still very powerful even though religion was later established through an absolute monarchy system. Religious practices are unacceptable for people in the city where no rule has been reinforced to control them.

Keywords: Dhammada Sorn Loke, Combination, Semiotic, Buddhism, Belief, Local Way of Life

บทนำ

บทความนี้เป็นการศึกษาลักษณะคำศัพท์สัทยัญทางวัฒนธรรมระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อในวิถีชาวบ้านศึกษาจากงานวิจัยเรื่อง วรรณกรรมคำสอนล้านช้าง : ความสัมพันธ์สถาบันทางสังคมกับการจัดระเบียบสังคมลุ่มน้ำโขง วิจัยโดยผู้เขียนและคณะ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจสมควรนำมาเสนอให้เห็นในลักษณะการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อในวิถีชาวบ้านว่าเป็นแบบใด ประเด็นดังกล่าวอาจนำไปสู่การตีความสัทยัญทางวัฒนธรรมอย่างละเอียด หรือในด้านอื่นๆ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ต่อไปซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่งานวิชาการในด้านวรรณกรรมพื้นบ้านเพื่อใช้ตีความหมายทางสังคมวัฒนธรรมในอนาคต ผู้เขียนจึงคัดเลือกวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ธรรมดาสอนโลก วัดสระทองบ้านทัน ตำบลนาสีนวนอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งต้นฉบับเป็นเอกสารโบราณ ใช้ตัวอักษรไทยน้อยเป็นวรรณกรรมหลักเพื่อให้นำเสนอในบทความชุดนี้

ธรรมดาสอนโลก มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันสังคมจำนวน 4 สถาบัน ได้แก่

- 1) ด้านครอบครัวและเครือญาติ
- 2) ด้านการรวมกลุ่มการเมืองการปกครอง
- 3) ด้านระบบการถ่ายทอดขัดเกลากายทางสังคม และ
- 4) ด้านศาสนาและระบบความเชื่อของสังคม

ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมคำสอน ทั้ง 12 เรื่อง ในงานวิจัยฯ จำแนกตามสถาบันทางสังคมได้ดังนี้

- 1) ด้านครอบครัวและเครือญาติ ปรากฏใน ชนะสันตะ ท้าวคำสอน ธรรมดาสอนโลก สอนหลาน หลานสอนปู่ พญาคำกองสอนไพร่ มูลชีวิตโลกนิตพระอริยานุวัตร ลุงสอนหลาน เสียวสวาด และอินทญาณสอนลูก
- 2) ด้านการรวมกลุ่มการเมืองการปกครอง ปรากฏในยกกฎหมายโบราณหลักคำ กาทพยพระมุนี ชนะสันตะ ธรรมดาสอนโลก พญาคำกองสอนไพร่และเสียวสวาด
- 3) ด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ปรากฏใน ชนะสันตะ ท้าวคำสอน สอนหลาน หลานสอนปู่ พญาคำกองสอนไพร่ โลกนิตพระอริยานุวัตร และเสียวสวาด
- 4) ด้านระบบการขัดเกลากายทางสังคม (ถ่ายทอดคำสอน) ปรากฏใน ชนะสันตะ ธรรมดาสอนโลก สอนหลาน หลานสอนปู่ พญาคำกองสอนไพร่และเสียวสวาด และ
- 5) ด้านศาสนาและระบบความเชื่อ ปรากฏใน กาทพยพระมุนี ชนะสันตะ ธรรมดาสอนโลก พญาคำกองสอนไพร่ มูลชีวิตโลกนิตพระอริยานุวัตรลุงสอนหลาน เสียวสวาดและอินทญาณสอนลูก เป็นต้น (ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ และคณะ)

จากการศึกษาเบื้องต้นพบสาระที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมคำสอน และความอัดแน่นของข้อมูลทางวัฒนธรรมอันซ่อนเร้นอยู่ภายใน ผู้เขียนเห็นถึงควมมีประสิทธิภาพที่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม มีการควบคุมสังคมโดยใช้หลักเหตุผลของพุทธศาสนาและหลักความเชื่อของสิ่งเร้นลับศักดิ์สิทธิ์ของภูตผีวิญญาณอันผสมผสานกันโดยนำเสนอผลการศึกษาในหัวข้อต่างๆ ต่อไป

1. สังคมวัฒนธรรม ความหมาย และกรอบแนวคิดสำหรับมองวรรณกรรมธรรมดาสอนโลก

วรรณกรรมธรรมดาสอนโลกได้สะท้อนมุมมองในสองมิติเข้าด้วยกัน คือ มิติทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่เป็นพื้นฐานด้านการศึกษา และมิติทฤษฎีวัฒนธรรมคือ ความหมาย (Culture as (Public) Meaning) ของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (C. Geertz., ค.ศ. 1926-2006) โดยใช้เป็นแนวทางหลักในการศึกษาวรรณกรรมในบทความนี้ซึ่งถือเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยฯ ทั้งนี้ผู้เขียนขอเสนอความหมาย และกรอบแนวคิดสำหรับศึกษาวรรณกรรมธรรมดาสอนโลกพอสังเขป ดังนี้

“สถาบันสังคม” หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการรวมกลุ่ม ชุมชน หรือจัดตั้งขึ้นอย่างมีระบบ ซึ่ง แฮรี่ จอห์นสัน (Harry Johnson) ให้ความหมายสถาบันทางสังคมว่าเป็นระบบบรรทัดฐาน (Normative Pattern) อันเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมนุษย์นำบรรทัดฐานมาใช้ในระบบความสัมพันธ์ต่างๆ สถาบันสังคมจึงมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐาน ระเบียบ แบบแผน หรือแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบถูกยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม มีความมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เพื่อตอบสนององความและการดำรงอยู่ของสังคมสถาบันสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ สมาชิก วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย บรรทัดฐานหรือระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน กิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากกิจกรรม และการยอมรับของสมาชิกและผู้คนในสังคมสถาบันสังคมโดยทั่วไปประกอบด้วยสถาบัน 5 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันครอบครัวและการสมรส (Family and Marriage Institutions) 2) สถาบันเศรษฐกิจ (Economic Institutions) 3) สถาบันการเมืองและการปกครอง (Political and Governmental

Institutions) 4) สถาบันการศึกษา/การขัดเกลา (Educational Institutions) และ 5) สถาบันศาสนา (Religious Institutions)

แนวคิดวัฒนธรรมคือความหมาย (Culture as (Public) Meaning) ของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ชบ่งชี้ถึงรูปแบบของความหมาย (Pattern of Meaning) ที่ได้รับ สืบต่อกันมาในรูปแบบ “สัญลักษณ์” เป็นระบบของความคิดที่ได้รับสืบทอดกันมา (Inherited Conception) และแสดงออกในรูปแบบสัญลักษณ์ซึ่งผู้คนใช้ติดต่อสื่อสาร กันปรึกษาหารือและพัฒนา เพื่อสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับชีวิตและทักษะที่มีต่อชีวิต ซึ่งเกียร์ชได้ให้นิยามของคำว่า “สัญลักษณ์” คือการกระทำ เหตุการณ์ คุณลักษณะ หรือความสัมพันธ์ ที่ใช้สื่อแทนแนวความคิด (Conception) เขาเปรียบเทียบ สัญลักษณ์กับยีนส์ เหตุที่หน่วยพันธุกรรมหรือยีนส์ในมนุษย์จัดโปรแกรมหรือกำหนด แผนให้มนุษย์เป็นแบบกว้างๆ ไม่จำเพาะเจาะจง มนุษย์จึงพึงโปรแกรมหรือแผนของ วัฒนธรรมจากภายนอก แบบแผนของวัฒนธรรมหรือชุดสัญลักษณ์นั้น เป็นตัวแบบซึ่ง มีสองประเภท คือแบบของ (Model of) และแบบสำหรับ (Model for) เขาถือว่า คำพูดการกระทำและสัญลักษณ์อื่นๆ ในการสื่อสารของคนเป็นสัญลักษณ์ ที่มีหลายชั้น ทับซ้อนกันในด้านฉบับ (ข้อความ/วรรณกรรม-ผู้เขียน) กระบวนการตีความนั้นไม่เพียงแต่ เป็นส่วนเสริมเท่านั้น หากแต่ช่วยสร้างและเปิดเผยผลของการอัดแน่น (Compression) นักมานุษยวิทยาจึงต้องเลือกข้อที่อัดแน่นเต็มไปด้วยความหมาย เอามาตีความหมาย ขยายสู่ด้านต่างๆ ของวัฒนธรรมอันซับซ้อนได้ ในการปฏิบัติการการตีความหมาย เขาพบว่าเอกสารหนังสือซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์จากความจริงทางวัฒนธรรมบางชิ้นมี ลักษณะอัดแน่น และอาจขยายตีความออกไปได้มาก เกียร์ชเปรียบเทียบสังคมเสมือน สามรูปแบบ คือ 1) สังคมเปรียบเทียบเหมือนเกม 2) สังคมเปรียบเทียบเหมือนละคร และ 3) สังคมเปรียบเทียบเหมือนเอกสารหนังสือ (Text) ซึ่งการบรรยายโดยการกระทำนั้นคือ การจารึก เป็นการตรึงความหมายให้คงอยู่กับที่ คำพูดนั้นหลังจากหยุดพูดก็จะหายไป ตามลม แต่หากถูกจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรความหมายในสิ่งที่พูดก็จะไม่หายไป เขาสรุปว่าการเกี่ยวพัน ความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง ความสัมพันธ์ระหว่าง เอกสารหนังสือ, เจตนา ความตั้งใจ และการอ้างอิง การใช้แนวคิดนี้จะยิ่งเข้าใจยาก เมื่อเราเปลี่ยนข้อเขียนจากหน้ากระดาษมาเป็นการศึกษาการกระทำและสถาบัน แต่ก็

มักอุปมาอุปไมยสังคมเสมือนสามรูปแบบนี้ปะปนกันไปแล้วแต่ความเหมาะสมของปรากฏการณ์ การมองสังคมแบบอุปมาอุปไมยเหมือนกระบวนการทำงานในร่างกายของสิ่งมีชีวิตนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยน มาเป็นรูปแบบของสัญลักษณ์สำหรับตีความหมาย (อคิน รพีพัฒน์, 2555 : 77-179)

2. ความนิยามสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ

สัญลักษณ์ (Semiology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ อันอยู่ในระบบคิดของมนุษย์ ที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์นั้นได้แก่ ภาษา เครื่องหมาย ฯลฯ หรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัวบทและในบริบทหนึ่งๆ สัญลักษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ตัวหมาย (Signifier) คือ สัญลักษณ์ทางกายภาพ เช่น คำ เส้น ภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง 2) ความหมาย (Signified) คือ บริบทภายในใจตัวหมาย มีความหมายแฝงมักจะถูกตีความและสร้างความหมายใหม่ ความหมายด้านวัฒนธรรมนั้น ชาร์ล เอฟคายส์ ได้แยกความหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ปรากฏใช้ในปัจจุบันโดยนักวิชาการสำนักต่างๆ ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) วัฒนธรรมคือรูปแบบและปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่ได้สังเกตเห็น 2) วัฒนธรรมในฐานะเป็นบุคลิกภาพ 3) วัฒนธรรมคือการรับรู้ 4) วัฒนธรรมคือโครงสร้างพื้นฐานของจิตมนุษย์ และ 5) วัฒนธรรมคือความหมาย (Culture as Public Meaning) ส่วน “ศาสนา” เป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่ง ซึ่งกระทำสถาปนาอารมณ์และแรงจูงใจ มีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนาน ด้วยการสร้างมโนทัศน์ ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไปและทำให้มโนทัศน์นั้นมีแสงสว่างแห่งความจริง จนอารมณ์และแรงจูงใจนั้นดูเสมือนเป็นสิ่งที่จริงและแน่นอน “ความเชื่อ” นั้นไม่ได้เกิดจากการสรุปปรากฏการณ์ หากเกิดจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ความงุนงง ความเจ็บปวด และความสับสนทางศีลธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์หันมาเชื่อในพระเจ้า เทวดา ผีปิศาจ ฯลฯ ซึ่งไม่ได้เป็นพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนา ประสบการณ์เหล่านี้เป็นเพียงส่วนสนามสำหรับการปฏิบัติความเชื่อเท่านั้น (อคิน รพีพัฒน์, 2555 : 73-92)

3. การจำแนกสัญญาและการประยุกต์ใช้

ทางสัญญาระหว่างศาสนาและความเชื่อในธรรมดาสอนโลก จำแนกผ่านโครงเรื่องย่อมักพบการนำเสนอรูปแบบคำประพันธ์ต่อกันระหว่างบท (บั้น) ระหว่างวรรค เช่น บั้นนมัสการยกอภัยคุณพระพุทธเจ้า ต่อด้วยบท (บั้น) ให้กตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ เช่น ผีพ่อแม่ ผีด้าม ผีเสื้อ เป็นต้น ลักษณะการสมานนี้ จะสังเกตว่าพบในโครงสร้างหลักของวรรณกรรมซึ่งเมื่อจำแนกแยกออก จะสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าได้ผสมผสานศาสนาและความเชื่อไว้ในคำประพันธ์

สัญญาระหว่างศาสนาและความเชื่อในธรรมดาสอนโลกจำแนกผ่านคำประพันธ์ซึ่งพบในรายละเอียดย่อย พลความ คำ ภายในบท/วรรค มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันกับเนื้อเรื่องคำประพันธ์เมื่อแยกศัพท์สำคัญออกแล้วเราจะเห็นสัญญาชุดความคิดสัญญาศาสนา เช่น คองพุทธบาทหรือสัญญาความเชื่อดั้งเดิมเช่นด้าม (ด้า) ผู้รักษาโพงผีปอบผีปองกินแต่หมูไก่พร้อมควายช้างผีเป่าปาดง เช่น รายละเอียดดั่งคำประพันธ์

“...เอาสืบไว้เป็นด้าม (ด้า) ผู้รักษาแท่นตาย

คันทว่าผิดเข้าแท่นโพงผีปอบใหญ่จึงแล้ว

เฮาหากทำชอบแท้ก็พอด้ามอยู่เสียนั้นแล้ว

บ่มีคุณให้เป็นอันใดสักสิ่ง

ผีปองกินแต่หมูไก่พร้อมควายช้างอยู่ช่วนนั้นแล้ว

ดีท้อเอาใจเข้าในคองพุทธบาทอย่าได้เกลือกกลัวผีเป่าปาดง.....”

.....(ธรรมดาสอนโลก. ภูมิปัญญาอีสานจากใบลาน. หน้า:22)

4. สัญญาระหว่างศาสนาและความเชื่อในธรรมดาสอนโลกจำแนกผ่านโครงเรื่องย่อ

เมื่อแบ่งเป็นบั้นคำสอนในวรรณกรรมธรรมดาสอนโลกพบว่า มีจำนวน 14 บท (บั้น) ได้แก่ บั้นนมัสการ บั้นเศรษฐีตักยาก บั้นพระเจ้าแผ่นดินมังกรงเฒ่า บั้นราชาเอาชាយ บั้นเอาผิวเอาเมีย บั้นการขุดถมก่อสร้างเรือนต่างๆ บั้นทำการสร้างเรือน บั้นเผาผี (การเผาศพ) บั้นหามผีไปป่าช้า บั้นข้อปฏิบัติผิวเมีย บั้นครองขุนตริศความ บั้นทวดติงสาการ บั้นกำเนิดและบั้นสอนพระยา (ทศพิศราชธรรม) จำแนกตามสถาบันทางสังคมที่พบดังนี้

1) สถาบันครอบครัวและการสมรส (Family and Marriage Institutions) ประกอบด้วยบ้านข้อปฏิบัติผู้เมีย วิธีการเลือกคู่สู่เหย้าเฮือน

2) สถาบันการเมืองและการปกครอง (Political and Governmental Institutions) ประกอบด้วย บ้านพระเจ้าแผ่นดินม้างคองเผ่า ราชเอาชายา บ้านคองขุนตัดความบัน สอนพระยา (ทศพิศราชธรรม)

3) สถาบันการศึกษา/การขัดเลลา (Educational Institutions) ประกอบด้วย บ้านทวดติงสากการ (การศึกษาเรื่องร่างกาย)

4) สถาบันศาสนาและความเชื่อ (Religious Institutions) ประกอบด้วยบ้านผาผี (การเผาศพ) บ้านหมผีไปป่าช้า การขุดถมก่อสร้างเฮือนต่างๆ ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ ข้อห้ามของผู้อายุน้อย ลักษณะไม้บ่มงคล ลักษณะไม้มงคล

ลักษณะสัญลักษณ์ของศาสนาและความเชื่อ มักพบนำเสนอรูปแบบคำประพันธ์ต่อ กันระหว่างบท (บ้าน) ระหว่างวรรค และจะพบในโครงสร้างหลักของวรรณกรรมซึ่งเมื่อ จำแนกแยกออก จะสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าได้ผสมผสานศาสนาและความเชื่อ ไว้ในคำประพันธ์การจำแนกเนื้อหาระหว่างบท (บ้าน) ดังตารางที่ 1

บท (บ้าน)	สัญลักษณ์ทางศาสนา	สัญลักษณ์ทางความเชื่อท้องถิ่น	เรื่องย่อ
1. บ้านนมัสการ	แก้วสามประการ ทั้งอินทร์พรหมลา พระอินทสี่สุทนต์เจ้า	-	กล่าวนมัสการให้คุณแก้วสามประการ ทั้งอินทร์พรหม เทวดาน้อยใหญ่ ทั้งแม่ธรณี เมขลา อีสुरย ยักษ์ ครุฑ นาค ครูอาจารย์ บิดามารดา ให้ความกรุณาเป็นผู้มีขันติ อย่าให้มีภัยทุกข์ โศก ขอให้ราชา นักบวช อาจารย์ เสนา เศรษฐี น้อยใหญ่ ไพร ขุนคำ จงตั้งใจฟังในธรรมคำสอนที่ได้มาตั้งแต่สมัยพระอินทสี่สุทนต์เจ้าองค์แรกอย่างตั้งใจ
2. บ้านเศรษฐีตักยาก	- พระโคตมะพุทธเจ้า - เมืองราชคฤห์ - หมูอรหันต์ - บุพกรรม	การเผาศพไม่ชอบ	ถึงสมัยพระโคตมะพุทธเจ้าในเมืองราชคฤห์ได้มีขัตติยะเศรษฐีผู้มั่งมีเงินทองมากมายหลายโกฏิ ทั้งข้าทาสบริวาร แต่แล้วเศรษฐีก็ต้องสูญเสียทุกสิ่งอย่าง จนกระทั่งตายไปเพราะไม่มีอาหารกิน จนเป็นที่โจษขานไปทั่วเมืองถึงสาเหตุการตายแห่งพวกเขา จนทำให้หมู่อรหันต์ในเมืองเวสาลีต้องนำเรื่องมากสนทนากับสาเหตุ ในขณะที่นั้นพระพุทธเจ้าทรงพระดำเนินผ่านมาเพื่อไปพระภิกขุทรงทอดพระเนตรเห็นพระอรหันต์เหล่านั้น จึงทรงถามถึงสาเหตุแห่งการสนทนานั้นพระอรหันต์จึงกราบทูลถึงสาเหตุแล้วพระพุทธเจ้าจึงทรงดำรัส

บท (บั้น)	สัญลักษณ์ ทางศาสนา	สัญลักษณ์ ทางความเชื่อท้องถิ่น	เรื่องย่อ
			แก้ร้อนหัวเกล้า นั่น ว่าดูราเจ้าชาวภิกขุทั้งหลาย สาเหตุที่เศรษฐีตายนั้นหากเกิดจากการทำผิด ครองธรรมดาโลกเพราะ บุพกรรม ที่ทำมาแต่อดีต พระพุทเจ้าจึงทรงเทศนาเรื่องดังกล่าวว่า ที่ เศรษฐีตายนั้นเป็นเพราะ การเผาศพไม่ชอบ ทำให้ กรรมส่งผลร้ายถึงข้าทาสบริวาร โคตรวงศ์ อีกทั้ง ตัวตายตกกรก
3. บั้น พระราชาม้า ครองเฒ่า	- พระอโนมทัสสี - พระพุทเจ้า - พระยาสาทกขะมูล - ถือกีลแปดเป็นวัตร - พารามสี - โพธิราชาเจ้า	- ทำลายความเชื่อ โบราณที่มีแต่เก่า ก่อน - ขุดวัดร้าง อารามร้าง พระธาตุร้าง ตัดต้น โพธิ์ยืนต้นตาย - เกิดไฟภัย - พระองค์ทรง สวรรคตด้วย ไข้ทรพิษ	ในสมัย พระอโนมทัสสีพระพุทเจ้า มีเมืองชื่อว่า โคโลสา พระยาสาทกขะมูล ทรงอยู่เสวยเมืองมีใจตั้ง ในธรรมทุกแรมค่ำ ถือกีลแปดเป็นวัตร มีร้อยเอ็ด เมือง เป็นประเทศราช ซึ่งมีความแตกต่างทาง ความเชื่อ ศาสนา และภาษา แต่แล้วเมืองดังกล่าว ก็ล่มสลายเพราะ ทำลายความเชื่อโบราณที่มี แต่เก่าก่อน จนมาถึงเมืองใหญ่ชื่อว่า พารามสี มีราชาอยู่เสวยเมืองนั้นชื่อว่า โพธิราชาเจ้า ทรงมี ใจใสศรัทธาในธรรม พระองค์ทรงมีมี ทั้งประเทศราช และกองเรือสินค้า จนเป็นที่ปรารถนาของคน ทั่วไปที่ต้องการไปตั้งบ้านเรือนในเมืองนั้นจำนวน มากไม่นานเมืองจึงคับแคบลง พระองค์จึงทรง รับสั่งให้ ขุดวัดร้าง อารามร้าง พระธาตุร้าง ตัด ต้นโพธิ์ยืนต้นตาย เพื่อให้ไพร่ฟ้าสร้างบ้านเรือน พร้อมกับไร่นา ต่อมาไม่นานก็เกิดไฟภัยกับเมือง ของพระองค์ เกิดข้าวยากหมากแพง ใจร้อนชิง เกิดผีฟ้าเข้าสิงคน ทั้งตายด้วยเหตุต่างๆ ทั้งสัตว์ กิน ถูกฆ่าตาย ทั้ง พระองค์ทรงสวรรคตด้วย ไข้ทรพิษ บ้านเมืองถึงกาลดับสูญไปในที่สุด
4. บั้น ราชาเอา ชายา	-	- อภิเษกกับลูกไพร่ น้อย มีราชโอรส ราชธิดา จำนวนมาก เป็นเหตุให้อาคัมที่ คุ้มครองบ้านเมือง เสื่อมกำลังลง - เกิดไฟภัยกับ บ้านเมืองนานา ประการ จนถึงกาล ล่มสลาย	มีเมืองชื่อว่าอุตรเมฆนครมีพระยาเอกราชาอยู่ เสวยราชย์มีความรุ่งเรืองแต่ต่อมามเหสีของ พระองค์ได้คิดทวงคุณเหล่านั้นจึงยุกลูกสาวตนให้ เป็นมเหสีแทน ต่อมาจึงกำเนิดพระโอรสซึ่งเกิด กับมเหสีที่เป็นสามัญชน เทวดาที่รักษาเมืองก็หนี จากเมืองไปส่วนหนึ่ง จากนั้นพระยาเอกราชา สวรรคต พระโอรสจึงทรงเสวยราชย์และทรง อภิเษกกับลูกไพร่ น้อย มีราชโอรส ราชธิดา จำนวนมาก เป็นเหตุให้อาคัมที่คุ้มครองบ้าน เมืองเสื่อมกำลังลง เทวดาคุ้มครองเมืองก็หนีหาย ไปอีก ต่อมาหัวเมืองประเทศราชเกิดการขัดแย้ง และแย่งเมือง ราชโอรสซึ่งเกิดจากข้าทาสนั้นมี รูปโฉมอัปลักษณ์ เมื่อราชาสวรรคตเสนาจึงอัญเชิญ ราชโอรสพระองค์นั้นขึ้นเสวยเมือง จากนั้นก็ทรง อภิเษกกับข้าทาส เทวดาคุ้มครองเมืองก็หนีหาย ไปอีกต่อมาไม่นานจึงเกิดไฟภัยกับบ้านเมือง นานาประการ จนถึงกาลล่มสลาย

บท (บ้าน)	สัญลักษณ์ ทางศาสนา	สัญลักษณ์ ทางความเชื่อท้องถิ่น	เรื่องย่อ
5. บ้านเอาผัว เอาเมีย	-	- หญิงชายคู่ใดที่เป็น กำพร้าพ่อแม่ไม่ควร จัดงานบนบ้าน ควร ตั้งกระหม่อมกลาง ลานบ้านแล้วทำพิธี แต่งงาน	หญิงชายคู่ใดที่เป็นกำพร้าพ่อแม่ไม่ควรจัดงาน บนบ้านควรตั้งกระหม่อมกลางบ้านแล้วทำ พิธีแต่งงานถ้าไม่ทำเช่นนั้นผู้สวดเลี้ยงรวมถึง เครือญาติต้องเดือดร้อนการเลือกคู่ครองจำเป็น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบข้าพาสที่เฒ่าตัวมา ไม่ควรนำมาเป็นเมียตั้งกระหม่อมหนึ่งเจ้าสมบัติ ๔๑ โกฎิข้าพาสมาทกมาย เมื่อเมียดายจากไปจึง เอาข้าพาสรับใช้เป็นเมีย อยู่มาไม่นาน บ้านเรือนก็ เกิดความเศร้าหมอง ข้าพาสอดอยากจนกระหม่อมที่ กลีบกลายเป็นขอทาน
6. บ้านการขุด ถมก่อสร้าง เรือนต่างๆ	-	ห้ามในการสร้างเรือน ไม่ให้ผู้หญิงมีครรภ์ เป็นเจ้าภาพงาน สอนผู้ยังเยาว์มีบุญ น้อยจะอายุสั้นและจะ ตายเมื่อยังหนุ่ม	กล่าวห้ามในการสร้างเรือน โดยไม่ให้ลมบ่อน้ำ เพื่อสร้างเรือนไม่ปลูกบ้านคร่อมตอไม้ใหญ่ ไม่ ปลูกบ้านคร่อมจอมปลวก ไม่ถมหนองบึงที่มีมา แต่เกาก่อน ไม่ตัดแปลงบ้านหลังใหญ่มาเป็น กระหม่อม ไม่ให้ผู้หญิงมีครรภ์ เป็นเจ้าภาพงานบุญ งานบวช งานกฐิน สร้างศาลา สร้างสะพาน กุฏิ พระธาตุ สร้างพระพุทธรูป การไล่ซื้อฝูงม้า วัว ควาย และสอนผู้ยังเยาว์มีบุญน้อยไม่ให้สร้างธง ทอง เจดีย์ ทับพระธรรม ห้องสาม จะอายุสั้นและ จะตายเมื่อยังหนุ่ม คำสอนเหล่านี้ถือเป็นข้อห้าม ไม่ควรกระทำ
7. บ้านทำการ สร้างเรือน	- ไม่ควรตัดไม้ที่อยู่ใน ช่วงพรรษา	- ไม่เอาไม้ที่ต้งบน จอมปลวก ไม้ที่ไม ควรนำมาสร้างเรือน เหี้ยฯ ฯลฯ	การคัดเลือกไม้มาสร้างเรือนนั้นไม่ควรตัดไม้ที่อยู่ในช่วงพรรษา ไม่เอาไม้ที่ต้งบนจอมปลวก ไม้ที่ไม่ควรนำมาสร้างเรือนเหี้ยฯ ได้แก่ ไม้ล้มนอนคอน ไม้ที่จมน้ำ ไม้ฟ้าผ่า ไม้ตายยืน ไม้ล้มนอน ไม้เป็นไกลสน ไม้เป็นง่ามทางปลา ไม้ที่มีไม้เครือออกเกี่ยว ไม้ใกล้เสื่อเมือง ไม้ใกล้ไร่ ใกล้นา ไม้ที่สั่นเสียงดัง ส่วนไม้ที่ควรเลือกมาก่อสร้างนั้น ได้แก่ ต้นที่ตั้งบนพื้นที่ราบ ไปไม่บดบังต้นอื่น ลำปลอดเกลี้ยงงาม เรือนยอดกางเหมือนร่ม ไม่มีกิ่งตายบนต้นมีมดแดง ทั้งหมื่น อาศัยอยู่ ถ้านำมาทำเสาจะเป็นมงคลยิ่งใช้เป็นเสาแก้วเรือนเศรษฐี ส่วนเสาขวัญให้หาลำต้งดินสูงพอดี มีดินนั้นคอยคำขู ไม่เปียดเสียดไม้ลำอื่น เป็นลำต้งตรงสูง ไม่มีใบหรือกิ่งก้านตาย ยามลมสรงแล้วมีใบหนึ่งไหวติงอยู่
8. บ้านเผาศี (การเผาศพ)	-	-การเผาศพควรเผาผู้ที่ มีอายุ ๑๐ ปีเป็นต้นไป ถ้าไม่ถึง ๑๐ ปีไม่ควร เผา ถ้าเผาจะทำให้เกิด อาเพศ ฯลฯ	การเผาศพควรเผาผู้ที่มียอายุ ๑๐ ปีเป็นต้นไป ถ้าไม่ถึง ๑๐ ปีไม่ควรเผา ถ้าเผาจะทำให้เกิดอาเพศ คนในครอบครัวจะล้มตาย ศพไม่ควรเผามิดังนี้ ตกน้ำตาย ตายหมู่ ตกเรือน ตายอืด บวม ฟกช้ำ ตายเพราะสัตว์กัด เหยียบ เหวง ตายเพราะตกต้นไม้ ตายเพราะ ศาสตราวุธ ตายด้วยโรคที่เป็นเลือดเป็นหนองไหลอยู่ ถ้ายังยืกรานจะเผาควรมีให้เผาร่วมป่าช้า เพราะถ้าเผาคคนในเมืองนั้นจะกลายเป็นผีหาฆ่าสิ่งผู้คน

บท (บ้น)	สัณณะ ทางศาสนา	สัณณะ ทางความเชือท้งถึน	เรือยอ
9. บ้นหามผี ไปป่าช้า	- ตายตถถันไม้ ควยชน งักต ตายข้างฆ่า ม้าตติ เลือขบ ตายก้าเลติ นึมนตพระสงฆมากระ ทาบรกรรมนึมตจึงเข้า มารักขาในบ้าน	- เอาช้เล้าหว่านรอบ เรือน เมือเอาศพ ขึ้นบนกองพอนใน ป่าช้าแล้ว ให้ผู้คนทึ ยังอยู่เรือนผู้ตาย สร้างกลอุบายโดย ขโมยเอาเลือผ้า ฯลฯ	การหามย้ายศพเพือน้าไป ฉาปนกิจ ควรเอาช้เล้า หว่านรอบเรือน เมือเอาศพขึ้นบนกองพอนใน ป่าช้าแล้ว ให้ผู้คนทึยังอยู่เรือนผู้ตาย สร้างกล อุบายโดยขโมยเอาเลือผ้าทึนองของคนตายมาไว้ที่ ควร เมือเอาศพแล้วให้มาพร้อมกันแล้วท้อบาย เลืตผู้ทึนองศพนั้ในทึวงหนือย้าให้พวเขาเหลียว หล้ง จากนั้นให้เขาอบน้าด้าแล้วขึ้นมาเรือนให้ ผู้ทึนองพอนลอบให้พรจากนั้นเอาเลือผ้ามาส่งคึนก็ จะหายโทษไม่มีโรคถึงเผ่างศคึนนี้ไม่ทำดึงนี้โรค จะตติคอไครหากตายอย้างคั้กหากตายอย้างนั้ อนึ้หากตายตถถันไม้ ควยชน งักต ตายข้างฆ่า ม้าตติ เลือขบ ตายก้าเลติ ถ้ายังไม่ตายอยากเอา เข้ามารักขาในบ้านควรทึจะนึมนตพระสงฆมา กระทาบรกรรมนึมตเล็ยจึงเข้ามารักขาในบ้าน ถ้า รักขาแล้วไมติให้เขาทึนอญ้าให้ร่วมป่าช้า
10. บ้นขอ ปฏิบัติ ฝั้วเมือ	- พระพุทเจ้าได้กล่าว กับเศรฐฐิตกยก - วันพระให้ขอขมาแก่ ฝั้ว - จงบำเพ็ญธรรมตาม พระพุทเจ้า	- ก่อนนอนให้กราบ เท้าฝั้ว นอนทึหล้ง ตึนก่อน ให้หาน้า เช็ดล้างหน้าฝั้ว ฯลฯ	พระพุทเจ้าได้กล่าวกับเศรฐฐิตกยกว่า ถ้าอยาก กลับมามีทึรพัสบตติเดิมให้ปฏิบัติ โดยผู้เป็น เมือให้กระทำ ดึนี้ ก่อนนอนให้กราบเท้าฝั้ว นอน ทึหล้งตึนก่อน ให้หาน้าเช็ดล้างหน้าฝั้ว วันพระให้ ขอขมาแก่ฝั้ว เวลาเดินกลางเรือนต้งค่อย้า เดิน อย้าได้ลึ้มเข้าค้ำเอาผมเช็ดพื้นเท้าฝั้วแล้วก็จึนนอน ส่วนฝั้วนั้ต้งปฏิบัติดึงนี้ อย้าไกรธราย ทำลาย ลึงของเครือเรือน ทึ้สองจงบำเพ็ญธรรมตาม พระพุทเจ้าจากนั้นสองฝั้วเมือจึงกลายเป็น เศรฐฐฐิเหมือนเดิมมีทึรพัสบตติ ๘๘ โกฎิทึมีอายุ ยึนมาก ต่อมามีสองเศรฐฐฐิเฝ้าฝั้วเมือในเมือง สาวิตถึมีสมบตติข้าวของมี ๓๓ โกฎิไม่มีบุตรสึบสกุล อึกทึ้กัลัวใช้ทึรพัสบตติไม่หมด จึงไปกราบทูล พระพุทเจ้าอยากให้สมบตติทึ้หลายหมดไป พระพุทเจ้าจึงเทศนาให้ทึ้สอง ปฏิบัติเพือให้เกิด ความเลื่อม ดึนี้ ให้ทึ้สองเอาอาภรณ์เครืองนุ่ นั้นมารองนอน เอาไม้ถ้าวเรือต ไม่ขั้วทงหมอนมา สึพึนทึกวัน เอาผ้าเดียวมาเช็ดหน้า ให้ไกรธขมด้า กั้นและกั้น เวลากวาดเรือนให้เอามือข้างหนึ่ตึน หล้งฝั้วไว้ ทึรพัสบตติทึ้ทุกอย้างจะสูญหายไปใน เรื้วพลันและเศรฐฐฐิฝั้วเมือทึ้สองก็สมปรารถนา บ้นปลายของชีวิตต้งเป็นขอทาน
11. บ้นครอง ขุนตริสความ	-	- มีเทวดามาเฝ้าต้อย	การตติสึนความต้งมีความยึธรรม ในการตติสึน แต่ละคั้จึงจะมีเทวดามาเฝ้าต้อย
12. บ้น ทวัตติง สาการ	- อาการ ๓๒	- ธาตุฝ้ายพ้อและธาตุ ฝ้ายแม่ผสมกัน	กล่าวถึงอาการ ๓๒ ทึ้เกิดจากธาตุฝ้ายพ้อและ ธาตุฝ้ายแม่ผสมกันเป็นร่างกายของคน

บท (บั้น)	สัญลักษณ์ ทางศาสนา	สัญลักษณ์ ทางความเชื่อท้องถิ่น	เรื่องย่อ
13. บั้น กำเนิด	-	- เทวดาที่รักษาส่วน ต่างๆ ของร่างกาย	กล่าวถึงเทวดาที่รักษาส่วนต่างๆ ของร่างกาย เริ่มแต่ปฏิสนธิจนถึงชรา
14. บั้นสอน พระยา (ทศพิศ ราชธรรม)	สีลังทานั่งปรัจาคังอัมมะ วังมัทธวงค์บั้ง อโกทัง อะวิหิงสาขันติ อะวิโลทะนัง	-	บั้นสอนพระยา (ทศพิศราชธรรม) กล่าวสอนถึง คุณธรรม ๑๐ ประการ ได้แก่ สีลัง เป็นผู้มีศีล ทานัง ทำทานทุกเมื่อ ปรัจาคัง แจกจ่ายของที่ เหลือใช้ อัมมะวัง ใจสดีขื่อ ต่อพระไตรรัตน์ มัทธวงค์ ทำให้ให้อ่อนโยนดับปั้ง บำเพ็ญทำลาย บาป อโกทัง ไม่เคืองโกรธอะวิหิงสา โอบอ้อม อารีย์แก่ไพร่ฟ้า ขันติ ให้มีใจอดทน อะวิโลทะนัง มิได้ตั้งมั่น

จากตาราง เราจะเห็นถึงโครงเรื่องวรรณกรรมที่มีการร้อยเชื่อมเรื่องราวในแต่ละบทเข้าด้วยกัน เมื่อแยกเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาเราจะพบว่ามีกรนำเอาบางเรื่องราวบางบุคคล บางเหตุการณ์ทางศาสนามากล่าว แล้วสลับด้วยเรื่องราว เหตุการณ์ทั้ง 14 บท (บั้น) พบสัญลักษณ์ทางศาสนาแบบเดียว จำนวน 2 บท ได้แก่ บั้นนมัสการ และบั้นสอนพระยา (ทศพิศราชธรรม) สัญลักษณ์ทางความเชื่อท้องถิ่นแบบเดียวจำนวน 6 บท ได้แก่ บั้นราชาเอาชยา บั้นเอาผิวเอาเมีย บั้นการขุดถมก่อสร้างเรือนต่างๆ บั้นเผาผี (การเผาศพ) บั้นครองขุนตริสความและบั้นกำเนิด และมีการผสมผสานสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อ จำนวน 6 บท ได้แก่ บั้นเศรษฐีตกยากบั้นพระเจ้าแผ่นดินมังครองเผ่าบั้นทำการสร้างเรือน บั้นหามผีไปป่าช้าบั้นข้อปฏิบัติผิวเมียและบั้นทวดติงสการ

5. สัญลักษณ์ระหว่างศาสนาและความเชื่อในธรรมดาสอนโลกจำแนกผ่านคำประพันธ์

ตัวอย่างสัญลักษณ์ศาสนาแบบเดียวในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก เช่น โปธิญาณพระเจ้าสอนโลกคุณพุทธบาทและพระสั่งสอนคำอุทธธรรมดาสอนโลกดังคำประพันธ์

“...ตั้งหากแม่นโพธิญาณได้ต่อมา
จึงเอาเว้าตั้งมั่นคำพระเจ้าสอนโลกโลกานี้แล้ว
เฝ้าผู้มีใจฟังให้นั่งไกลอย่ามาใกล้
เฝ้าผู้มีใจตั้งในคุณพุทธบาท
ให้คอยฟังแจบแจ้งเอาเว้าสืบไปนั้นเทิน
เฝ้าผู้รู้แล้วให้เขียนห้าตริกรครองแท้ตาย

อย่าได้ล่วนกลายคำพระสั่งสอนคำฐี
ธรรมดาสอนโลกนี้สอนแต่ปฐมมาพินดาญ...”

.....(ธรรมดาสอนโลก. ภูมิปัญญาอีสานจากโบราณ. หน้า:23)

ตัวอย่างสัญลักษณ์ความเชื่อดั้งเดิมแบบเดียว เช่น เลือหลักเมืองดังคำประพันธ์

“...อันหนึ่งไม้ไกล้เลือหลักเมือง
ก็ควรไปวางตากพินเพลสร้าง
เอามาสร้างเฮือนชานแปงอยู่
ขวางขนาดหนึ่งลำคำไขบ่เหือดคิงแท้ตาย
อันหนึ่งไม้ไกล้หัวไฮ่หัวนากี่ดีนั้น
ก็ควรเอามาสร้างเฮือนชานแปงเหย้า
อันหนึ่งไม้สีกันดังอยู่ก็ดี
จักเอามาทำเครื่องเหย้าอันใดแท้ก็บ่เป็นเจ้าเฮย...”

.....(ธรรมดาสอนโลก. ภูมิปัญญาอีสานจากโบราณ. หน้า:28)

ตัวอย่างสัญลักษณ์แบบผสมผสาน ดังตัวอย่างในตอนจบของผูก จะให้ความเชื่อกำกับเพื่อ
เป็นแนวปฏิบัติในการเก็บรักษาหนังสือผูกโบราณ ดังคำประพันธ์

“...อย่าได้นั่งเท้าซ้ายฟิงแท้ประมาทธรรมเจ้าเฮย
อย่าได้ก้อยคำด้านหล่ายอันมาอย่าธรรมนั้น
หุจักตันหนวกแท้บ่ทันแผ่บาปสนองเจ้าเฮย
อันหนึ่งอย่าได้นอนอ่านแท้ก็ผิดแห่งคองธรรมแท้ตาย
ให้คอยแปงตนคินั่งพะเนางตัวตั้ง
อย่าได้ปลงธรรมไว้ชนะนอนตนกายต่ำนั้นเทิน
ให้คอยแปะใส่ไว้ชั้นใดแก้วที่ควรนั้นเทิน
อันหนึ่งอย่าได้เฝ้าอ่านเฝ้ากรรมเดือนออกลูกนั้นเนอ
มันจักเป็นบาปฮ้ายพระอินทร์เจ้าใส่กรรมแท้แล้ว
ก็หากเป็นที่ไหว้เทพเทพาแท้ตาย
ฝูงหมู่อินทร์พรหมมาเฝ้าธรรมพุทโธเจ้า...”

.....(ธรรมดาสอนโลก. ภูมิปัญญาอีสานจากโบราณ. หน้า:40)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ทั้ง 3 ท้ายมานี้เป็นเพียงบางส่วนที่ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงลักษณะของสาระที่ผสมผสานกันระหว่างหลักศาสนาธรรม ศาสนวัตถุ และศาสนาบุคคล กับความเชื่อดั้งเดิม ชีต ข้อห้าม ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ของผู้คนในสังคม ซึ่งการประสานดังกล่าวสร้างบรรทัดฐานทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคมให้กับสถาบันทางสังคมต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วคำศัพท์ทางสัญญาที่ปรากฏในศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมในธรรมดาสอนโลกมีดังนี้

5.1 คำศัพท์ทางสัญญาทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในธรรมดาสอนโลกสัญญาทางพุทธศาสนา ที่ปรากฏในศาสนาธรรม เช่น แก้วดวงประเสริฐทั้งสามพุทโธธรรม, โลภาคติ๔, วัตติงสการ๓๒, พระธรรมพระสังฆินี, พระวิภังค์, พระธาตุกถา, พระบุคคลบัญญัติ, พระกถาวัตถุ, พระยมก, สังฆาปุคคะยะ(ปะ), ปาราชิก, ปาจิตติ, จุลละวรรค, ปริวาร, มัชฌิมนิกาย, ขุตตะนิกาย, อังคุตตระนิกาย, สังยุตตนิกาย, วิญญานขันธ, เวทนาขันธ, สัญญาขันธ, สังขารขันธ, ฐิติ ๔ ตัว, ปัตถาวัง, เตโช, วาโย, อาโป, ตาลา, สุจิตฺตชา, อุ, มะ, อะ, โลโก, โทโส, โมโห, ทศพิธราชธรรม, สีสัง, ทานัง, ปริจาคัง, อหิมะวัง, มัทธวัง, ตัปปัง, อโกทัง, อะวิหิงสา, ชันติ, อะวิโลทะนัง เป็นต้น ศาสนวัตถุ เช่น กะฐิพร้อมอารามพระธาตุใหญ่, พระพุทธรูป, หม้ออวิจิ, สะเมรุ, เป็นต้น และศาสนาบุคคล เช่น พระอโนมะทะศรี, พระโคตมะ, อรหันตา, สัพพัญญเจ้า, โพธิญาณ (โพธิสัตว์), โพธิราชาเจ้าทรงธรรม, หมู่สังโฆ, สปัปฐิสสา, อินทร์, พรหม, ธรณีเจ้า, เมคคะลา, อีสูรย์, ครุฑ, นาค, ครุ, ปีตา, มาตา เป็นต้น

5.2 คำศัพท์ทางสัญญาทางความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในธรรมดาสอนโลกสัญญาทางความเชื่อดั้งเดิม ที่ปรากฏ เช่น เผาผี, เชื้อผีดำ, ผีเป่าป่าดง, โพงผีปอบใหญ่, เสือหลักเมือง, กองฮีด, ผีห่า, ผีหุง, กองเผ่า, คนเมืองลุ่ม, กองด้าฮีดผี, กองครุฮ้าย, จุมปลวก, ไม้ยู่่น้ำ, ไม้ฟ้าผ่า, ไม้เป็นง่ามทางปลา, ไม้เครือเขาเกี่ยวกอด, ไม้ใกล้เสือหลัก, เส้าแฮก, ผีปองกิน, ไม้ลื้อแลตั้นเกวียน, ข้าวตอก, ดอกไม้สมมา, ปักปิ่นสังวาล, ต้นโพธิ์ศรี, ฮีดบ้านเมือง, สวด (มนต์) รักษา

6. ผี-พุทธ-พราหมณ์ การผสมผสานพฤติกรรมวิถีชีวิตของผู้คนในวรรณกรรมธรรมดาสอนโลก

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมธรรมดาสอนโลกอย่างเด่นชัดที่สุดคือ “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” ซึ่งมีลักษณะการผสมผสานกับหลักความเชื่อดั้งเดิม มองเผินๆ อาจ

เห็นเป็นเนื้อเดียวกัน แต่เมื่อจำแนกแยกย่อยกลับเห็นความแตกต่างและที่มาของ
สัญญาณที่พบสอดคล้องกับอัมรา พงพศพิชญ์ (2539 : 271) อ้างในปฐม หงษ์สุวรรณ
ซึ่งได้ให้ความหมายของ พุทธศาสนาแบบชาวบ้านว่า พุทธศาสนาที่พบอยู่ในวิถีชีวิต
คนไทยและสังคมไทย ในลักษณะที่ได้มีการผสมผสานกับความเชื่อและพิธีกรรมที่
เกี่ยวข้องกับผีสงเทวดาและที่เกี่ยวกับคติพราหมณ์ ในสังคมไทยไม่มี “พุทธศาสนา
คัมภีร์” (พุทธศาสนาที่มีลักษณะบริสุทธิ์-ปฐม) ในวิถีชีวิตของคนไทยมีแต่ “พุทธศาสนา
แบบชาวบ้าน” ที่ได้ประนีประนอมแล้วให้เข้ากับความเชื่อพื้นบ้านในเรื่องผีบรรพบุรุษ
ผีสงเทวดา นางไม้ ผีบ้านผีเรือน หรือความเชื่อจากคติพราหมณ์ในเรื่องขวัญ
พระภูมิเจ้าที่ การตักขันธ์ยาม และเทพเจ้าต่างๆ ในศาสนาพราหมณ์ เช่นพระอินทร์
พระพรหม ทั้งหมดนี้รวมอยู่ในความเชื่อและศาสนาระบบเดียวกันภายใต้ชื่อเรียกว่า
“ศาสนาชาวบ้าน” ศรีศักรวิไลโกดม (2534 : 19) อ้างในปฐม หงษ์สุวรรณ ได้กล่าวถึง
ลักษณะการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนา
ในดินแดนสยามหรือประเทศไทยนี้ไม่ได้มีต้นกำเนิดจากคนในภูมิภาคนี้ หากเป็นสิ่งที่
แพร่หลายมาจากอินเดียและลังกา แต่การรับพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาหลัก ก็หา
ได้รับมาในลักษณะการเอามาแทนที่ศาสนาและระบบความเชื่อที่มีอยู่ในภูมิภาคนี้
แต่ดั้งเดิมไม่ หากมีการผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ก่อน พร้อมๆ กับการรับอีก
หลายอย่างจากศาสนาอื่น ลัทธิประเพณีในระบบความเชื่ออื่นๆ ที่ผ่านมามีผลด้วย
เพราะเมื่อศึกษาวิเคราะห์จากพฤติกรรมในระบบความเชื่อของคนในสังคมแล้วก็จะ
เห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการผสมผสานหรือปรุงแต่งขึ้นมาใหม่ให้เป็นระบบศาสนาของ
ผู้คนภูมิภาคนี้โดยเฉพาะ (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2556 : 189-193)

บทสรุป

จากวรรณกรรมธรรมดาสอนโลก ผู้เขียนพบว่ามี การผสมผสานระหว่างศาสนา
กับความเชื่อดั้งเดิมเกือบเป็นเนื้อเดียวกันแต่ปรากฏข้อขัดแย้งในหลักเหตุผลอยู่ในบาง
กรณีที่น่าสนใจต่อ เช่น ในบันทึกที่ 3 “บันพระราชม่างคองเฒ่า” ที่กล่าวถึงพระยาสา
กขะมูลเมืองโคส (น่าจะเป็นพระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือ พระศรีสุริยพงศ์ราม
มหาราชธิราช หรือ พระยาโล โ พ.ศ. 1890 - พ.ศ. 1919/เพราะเมื่อทรงครองราชย์
ได้ 2 ปี บ้านเมืองอ่อนแอ บ้านเมืองอดอยาก ข้าวยากหมากแพง เริ่มยุคเสื่อมของ
อาณาจักรสุโขทัย-ผู้เขียน) ทรงอยู่เสวยเมืองมีใจตั้งในธรรมทุกแรมคำถือศีลแปดเป็น
วัตรมีรอยเอ็ดเมืองเป็นเมืองประเทศราชซึ่งมีความแตกต่างทางความเชื่อ ศาสนา และ

ภาษา แต่แล้วเมืองโคสากก็ล่มสลายเพราะทำลายความเชื่อที่มีแต่โบราณเก่าก่อน ตามมาด้วยเรื่องราวในบั้นเดียวกันกล่าวถึงพญาโพธิราชาเจ้า (อาจเป็นพระโพธิสารราช พ.ศ. 2063 - พ.ศ. 2090 เพราะสมัยดังกล่าวมีการยกเลิกความเชื่อเรื่องผีและ ประเพณีดั้งเดิมให้ไพร่ฟ้าหันมานับถือพุทธศาสนาในราชอาณาจักรอย่างกว้างขวาง- ผู้เขียน) เมืองพราณสี (สันนิษฐานว่าอาจกล่าวอุปมาอุปไมยแต่ความหมายคือ เมืองหลวงพระบาง-ผู้เขียน) ทรงมีใจใสศรัทธาในธรรม พระองค์ทรงมีมั่งมี ทั้งประเทศราช และกองเรือสินค้าจนเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไปที่ต้องการไปตั้งบ้านเรือนในเมืองนั้น จำนวนมากไม่นานเมืองจึงคับแคบลง พระองค์จึงทรงรับสั่งให้ขุดวัดร้าง อารามร้าง พระธาตุร้าง ตัดต้นไม้ยืนต้นตายเพื่อให้ไพร่ฟ้าสร้างบ้านเรือน พร้อมกับไถ่มา ต่อมาไม่นานก็เกิดโศกภัยกับเมืองของพระองค์ เกิดข้าวยากหมากแพง โจรปล้นชิง เกิดผีเข้า เข้าสิงคน ทั้งตายด้วยเหตุต่างๆ ทั้งสัตว์กิน ถูกฆ่าตาย ทั้งพระองค์ทรงสวรรคตด้วย ไข้ทรพิษ บ้านเมืองถึงกาลดับสูญไปในที่สุด

“บันพระราชม่าง (ทำลาย) กองเฒ่า” เป็นตัวอย่างหนึ่งทำให้เห็นจุดขัดแย้ง เล็กๆ ที่ยังไม่ลงตัวระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาผู้มาใหม่เพราะกล่าวเริ่มต้นด้วยความศรัทธาต่อศาสนาอย่างแรงกล้าของกษัตริย์ แต่เนื่องจากองค์อำนาจขาดความ ประณีประนอม ศรัทธาอย่างสุดโต่งละเลยเคารพบริบททางความเชื่อสังคมดั้งเดิม บ้านเมืองจึงต้องจบลงด้วยโศกนาฏกรรม ในขั้นนี้กลับกลายเป็นว่าอำนาจความเชื่อดั้งเดิม ยังมีอิทธิพลอยู่และพุทธศาสนาซึ่งถูกสถาปนาขึ้นใหม่โดยผ่านระบบอำนาจการเมือง การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ยังไม่ได้ถูกยอมรับ จากผู้ได้ปกครองแม้ว่ากษัตริย์จะมีอำนาจในการปกครองแผ่นดินและพลเมืองโดย อิสระโดยไม่มีกฎหมายหรือองค์การตามกฎหมายใดๆ จะห้ามปรามได้ก็ตาม องค์การ ทางศาสนาอาจทัดทานกษัตริย์จากการกระทำบางอย่างแต่องค์รัฐอธิปัตย์ (กษัตริย์) ย่อมถูกคาดหวังว่าต้องปฏิบัติตามธรรมเนียม (ประเพณี-ผู้เขียน) (อมร รักษาสัตย์. มปป: 1)

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ และคณะ. (2556). การศึกษาวิจัยวรรณกรรมคำสอน
ล้านช้าง : ความสัมพันธ์สถาบันทางสังคมกับการจัดระเบียบสังคมลุ่มน้ำโขง.
กองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Narongsak Rawarin et.al. (2013). The Research Study of La Chang
Literatures : The relationship between Social Institutes and the
Me Kong River Region Social Collocation.
- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (2551). ภูมิปัญญาอีสานจากใบลาน. มหาสารคาม : อภิชาติ
การพิมพ์.
- Narongsak Rawarin. (2008). Local Isan Wisdom from Bai Lan.
Maha Sarakham : Aphichat Printing.
- ทวี ไกรสิทธิ์สกุล. (2554). พจนานุกรมไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร.
- Thawee Kraisikoon. (2011). Thai Dictionalry. Bangkok : Phim Aksorn.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2556). นานมาแล้ว มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนานชีวิต. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Pathom Hongsuwan. (2013). In the past, stories, tales, and legends.
Bangkok : Chulalongkorn University Publishing.
- สุพัตรา สุภาพ. (2542). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Supattra Suphap. (1999). Sociology. 2nd Edition. Bangkok : Thaiwat
thanaphanich.
- อดิน รพีพัฒน์. (2551). วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของ
คลิฟฟอร์ดเกียร์ซ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Akhin Noraphiphat. (2008). Culture is Meaning : Theory and Clifford
Greezt's Method. Bangkok : Sirinthorn Humanities Center.

อมร รักษาสัตย์. (มปป.). พระราชอำนาจตามกฎหมาย. เอกสารออนไลน์ ใน www.mcu.ac.th. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558.

Amorn Raksasat (Unknown). **Royal Commission of Law**. Online Document from www.mcu.ac.th. Received on February 1st, 2015.